

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ ЯПОНОЗНАВСТВО: КРОК ВПЕРЕД І ДВА НАЗАД

У статті робляться спроби науково-історичного аналізу стану сьогоденного українського японознавства. Автор доходить висновку, що сьогодні в Україні плідно працюють наукові сходознавчі школи, в тому числі і японські центри, Київського, Одеського, Харківського, Донецького національних та Чорноморського державного університетів. Однак треба констатувати, що в останнє десятиріччя історики і політологи – сходознавці значно поступилися своїми позиціями у виученні Сходу філологам.

Ключові слова: Японія, Україна, Азія, зовнішньополітична стратегія, міжнародні відносини, політичні проблеми.

В статті предпринимается попытка научно-исторического анализа состояния современного украинского японоведения. Автор приходит к выводу, что сегодня в Украине плодотворно работают научные востоковедческие школы, в том числе и японские центры Киевского, Одесского, Харьковского, Донецкого национальных и Черноморского государственного университетов. Однако следует констатировать, что в последнее десятилетие историки и политологи-востоковеды значительно уступают в изучении Востока филологам.

Ключевые слова: Япония, Украина, Азия, внешнеполитическая стратегия, международные отношения, политические проблемы.

The article is the first attempt in Ukrainian historical science to make comprehensive analysis of studies Japanese History by modern scientists of Ukraine. The author comes to a conclusion, that today in Ukraine fruitfully work scientific schools of orientalism, including the Japanese centers Kiev, Odessa, Kharkov, Donetsk national and Black Sea state universities. However it is necessary to ascertain, that in last historians and political scientists – orientalists considerably concede decades in studying the East to philologists.

Key words: Japan, Ukraine, Asia, foreign-policy strategy, international relations political problems.

Підготувати статтю мене підштовхнули три моменти. **Перший** – це публікації в газеті «Вечерній Николаєв» під назвами «Встреча в обществе японской культуры «Татикадзе» та «Украина – Япония» [1] про перебування професора кафедри іноземних мов Київського національного університету імені Тараса Шевченка Івана Петровича Бондаренка у Чорноморському державному університеті імені Петра Могили (місто Миколаїв). Відверто кажучи, науково і предметно займаючись історією міжнародних відносин в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (в тому числі й Японією) більше 25-ти років, я був здивований відсутністю інформації про виступ колеги, хоча цей недолік, разом з приймаючою стороною, відношу і на власний рахунок.

Другий. Моя неучасть у міжнародних форумах з японістики 2009-2010 років пояснюється об'єктивно-суб'єктивними чинниками. **Третій момент** (найголовніший і найсуттєвіший) – це

стан сучасного українського японознавства. Для порівняння та «загострення» ситуації наведу наступні дані. З 2000 до 2007 років у Російській Федерації з історії та культури Японії вийшли дослідження А. Жукова, О. Кравцевича [2]; В. Павлетенко [3]; О. Сьоміна [4]; В. Рамзеса [5]; Д. Стрельцова [6]; О. Куропаткіна [7]; І. Лебедевої [8]; В. Золотарьова, Ю. Соколова [9]; В. Молодякова [10]; М. Чегодарь [11]; Т. Григор'євої [12] та інших науковців.

На жаль, українська сьогоденна японістика, крім декількох дисертаційних досліджень, наприклад, О.К. Микал «Політичні відносини Японії та Європейського Союзу у 90-ті рр. ХХ ст. [13]; Ю.В. Осадчої «Его-белетристика як жанр: питання поетики (на матеріалі японської та української прози)» [14]; М.В. Якименко «Вираження картини світу в лексичі японської мови» [15]; О.О. Шаповалової «Російсько-японські відносини. 2000-2008 рр.» [16], як кажуть, «пасе задніх».

Але загальна справа виучення, усвідомлення, розповсюдження знань з історії, культури, політики Японії полягає навіть не стільки в **кількості** друкованих праць, скільки в **якості**, у підходах, мотивації та обґрунтуванні обраної проблематики.

Візьміть, наприклад, матеріали Першої міжнародної наукової конференції «Японська мова та культура в сучасній Європі та Україні...» [17]. Не буду називати прізвищ авторів, бо вважаю, що це не їхня **провина**, а наша – **наукових керівників і консультантів**.

На сторінці 216 читаємо: «Японія – це дивовижна країна, якій вдається **поєднувати багаторічні традиції з новітніми технологіями**». Може мова йдеться про **тисячорічні традиції?**

Або (**сторінка 223**): «Підйом [у Японії – С.П.] почався в 50-ті роки минулого століття, коли весь народ рішуче узявся за діло поліпшення свого життя». Хіба це про Японію? Це КНР і СРСР! І знову: «**История японистики в России имеет долгую историю**» (**стор. 236**).

Наостанок – теза зі **сторінки 242**: «... **адже ринкова трансформація українського суспільства знаходиться на початковому етапі і підтримується за рахунок співробітництва з японськими дипломатичними, науковими, економічними, промисловими та громадськими колами**». Без коментарів!

Невже поважний науковий керівник одного з харківських вузів спокійно реагує на те, коли здобувач пише: «Територіальне питання вже **не впливає так сильно** на розвиток двосторонніх відносин... [Японії та Росії. – С.П.]. Тільки лінійний історик не знає, що сьогодні – це **ключова, домінуюча** проблема російсько-японських взаємин. Або в тексті рукопису йдеться про «спроби жорсткої ув'язки розвитку співробітництва з передачею островів, що вживала Японія» (посилання не робив свідомо, виходячи з етичних міркувань. – С.П.). Що може вдіяти без'ядерна Японія проти могутньої (в першу чергу, у військово-стратегічному плані) Росії без попереднього обговорення та згоди Сполучених Штатів Америки? Нічого!

Можливо, я не правий, але нам – науковцям старшого покоління, необхідно відповідати за своїх молодших колег (принаймні, морально, за все написане і скоєне ними), всебічно допомагати їм, виходячи, перш за все, із власної фахової підготовки. Мета порушеної проблеми – не критика української наукової дійсності, а поштовх до об'єднання зусиль учених у виученні японистики – багатобарвної, привабливої та яскравої.

До своєї нової книги «Історія Японії (від реставрації Мейдзі до сучасності: 1868-2009 рр.)» навмисно включив розділ «Цікаві факти», бо переконаний, що цікавість народжує інтерес до виучення, а виучення безпосередньо сприяє отриманню знань і лише останні формують

систему підготовки фахівців. Наведу лише окремі приклади розділу.

У 1274 році онук Чингісхана Хубілай – монгольський володар Китаю, здійснює спробу захопити Японію, але був відбитий. У 1281 році Хубілай знову намагається підкорити Японію. За свідченням літописців, він поставив уперек Корейської затоки 10 тисяч кораблів, щоб по цьому «дерев'яному мосту» пустити монгольську кінноту. Зненацька налетів тайфун, який розорочив могутній флот. В історії Японії цей тайфун отримав назву «**Божественного вітру**» (**камікадзе**).

Сьогун Хідейосі Тойотомі (1536-1598) висловив бажання оглянути сад майстра чайної церемонії Рікю (1522-1591); цей сад прославився на всю країну своїми квітами повеліки. Коли сьогун у призначений ранковий час прийшов до саду, то побачив, що всі квіти зрізано. Розлючений, він зайшов у кімнату для чайної церемонії і побачив ікебану з одного-однісінького стебла повеліки. Рікю приніс у жертву всі квіти свого саду, щоб підкреслити їх красу саме в одному – найкращому. Ієрогліфи «ікебана» дослівно перекладають як «живі квіти».

Видатним автором творів про Японію вважається португальський місіонер Луїш Фроїш, який прожив у країні 34 роки (1563-1597). На основі своїх щоденників він підготував працю «Історія Японії», перша частина якої була надрукована німецькою мовою лише у 1926 році, а у Португалії – у 1976-му.

Фідзіяма (Фудзі, Фудзі-сан) – діючий вулкан на о. Хонсю, який, за твердженням літописців, вибухав вісімнадцять разів, останні з котрих відбулися у 800-му, 864-му, 1707-1708 роках. Японське прислів'я стверджує: «Хто ні разу не піднімався на цю гору, той – дурень; а хто зробив це двічі, той удвічі дурень». Висота Фудзіями – 3776 метрів над рівнем моря» [18, с. 419]. **Хіба не цікаво?**

Сьогодні в Україні плідно працюють, на думку автора, наукові сходознавчі школи, в тому числі і японські центри Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, Харківського національного університету ім. В. Каразіна, Донецького національного університету та Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Треба констатувати, що останнє десятиріччя історики (політологи) – сходознавці значно поступилися своїми позиціями у вивченні Сходу філологам. Прикладом може бути проведення останніми 20-21 березня 2009 р. та 26-27 березня 2010 р. у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка Першої та Другої міжнародних наукових конференцій «Японська мова та культура в сучасній Європі та Україні – проблеми сьогодення і подальші перспективи» (з ініціативи та за сприяння професора Івана Бондаренка).

Іншим підтвердженням втрати позицій українськими сходознавцями є той факт, що, наприклад, у 2000 році за спеціальністю **07.00.01 (історія України)** було захищено **78** кандидатських дисертацій, а за спеціальністю **07.00.02 (Всесвітня історія)** – тільки **24** (з історії Сходу – **5**); у **2003 році** – **91** дисертація з історії України, **39** – із всесвітньої історії (зі сходознавчої тематики – **7**); у **2005 році** – з історії України – **127**, з всесвітньої – **34** (з історії Сходу – **8**).

Хто сьогодні з молодих учених в Україні займається дослідженням і виученням наукової спадщини всесвітньовідомих сходознавців професорів Джона Фербенка, Оуена Латтімора (США), академіків В.М. Алексєєва, Г.М. Бонгард-Левіна, О.Л. Нарочницького, В.С. Мяснікова, С.Л. Тихвінського (Росія), професорів Лю Даняня (Китай), Цугітака Сато (Японія), Поля Пельо (Франція), Тео Баркера (Велика Британія) та багатьох інших?

А чи багато ми знаємо про наукову діяльність Віктора Йосиповича Филоненка, якого видатний

український історик, патріарх української історичної науки Ярослав Дашкевич назвав «Нестором радянських сходознавців» [19]?

Не треба сьогодні вже доводити і наголосувати на тому, що східні цивілізації – китайська, індійська, японська – вважаються найдавнішими у світі. Не потребує підтвердження й той факт, що історичне надбання сучасної України, як наприклад, трипільська і скіфська культури, давньогрецькі міста-поліси складають скарбницю не тільки національної, але й всесвітньої історії.

У історії, як не дивно, є суттєвий «недолік» й водночас «перевага» – вона повторюється. Не варто «плювати» в колодязь історії українського сходознавства, бо майбутнім поколінням українців ще знадобиться не тільки «єврокапіталістична вода» з революціями, повстаннями, комуністичними і фашистськими диктатурами, але й кришталеве джерело Сходу з його традиціями, психологією та мудрістю. Дуже не хотілося б, щоб вираз «Камо грядеши, українське японознавство» відповідав історичному призначенню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вечерний Николаев. – 2010. – 20, 25 февр.
2. Япония 2000: консерватизм и традиционализм / Под ред. А.Е. Жукова, А.И. Кравцевича. – М., 2000. – 274 с.
3. Япония в современном мире / Под ред. В.Н. Павлетенко. – М., 2000. – 308 с.
4. Семин А.В. Внешнеполитические ориентиры Японии и Китая / А.В. Семин. – М., 2001. – 272 с.
5. Япония: снова на марше / Под ред. В.Б. Рамзеса. – М., 2001. – 240 с.; Япония: экономика, общество и научно-технический прогресс / Под ред. В. Рамзеса. – М., 2003. – 218 с.
6. Стрельцов Д.В. Система государственного управления Японии в послевоенный период / Д.В. Стрельцов. – М., 2002. – 184 с.
7. Куропаткин А.Н. Русско-японская война 1904-1905 гг. Итоги войны / А.Н. Куропаткин. – СПб., 2002. – 264 с.
8. Япония и современный мировой порядок / Под ред. А.Е. Жукова, И.П. Лебедевой. – М., 2002. – 217 с.; Лебедева И.П. Малый бизнес в Японии / И.П. Лебедева. – М., 2004. – 112 с.
9. Золотарев В.А., Соколов Ю.Ф. Трагедия на Дальнем Востоке. Русско-японская война 1904-1905 гг. / В.А. Золотарев, Ю.Ф. Соколов. – Кн. 1-2. – М., 2004. – 448 с.
10. Молодяков В.Э. Несостоявшаяся «ось» – Берлин – Москва – Токио / В.Э. Молодяков. – М., 2004. – 276 с.; Его же. Россия и Япония: поверх барьеров. – М., 2005. – 198 с.; Его же. Россия и Япония: меч на весах. – М., 2005. – 224 с.; Его же. Эпоха борьбы. Сиратори Тосио (1887-1949). – М., 2006. – 172 с.; Его же. История Японии. XX век. – М., 2007. – 528 с.
11. Чегодарь Н.И. Литературная жизнь Японии между двумя мировыми войнами / Н.И. Чегодарь. – М., 2004. – 216 с.
12. Григорьева Т.П. Красотой Японии рожденный / Т.П. Григорьева. – Т. 2. – М., 2005. – 252 с.
13. Микал О.К. Політичні відносини Японії та Європейського Союзу у 90-ті рр. XX ст. / О.К. Микал. – К., 2003. – 217 с.
14. Осадча Ю.В. Его – беллетристика как жанр: питання поетики / Ю.В. Осадча. – К., 2006. – 202 с.
15. Якименко М.В. Виращення картини світу в лексичі японської мови / М.В. Якименко. – К., 2007. – 194 с.
16. Шаповалова О.О. Російсько-японські відносини 2000-2008 рр.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2009. – 19 с.
17. Мовні і концептуальні картини світу. Вип. 27. – К., 2009. – 250 с.
18. Пронь С.В. Історія Японії (від реставрації Мейдзі до сучасності: 1868-2009 роки / С.В. Пронь. – Миколаїв, 2010. – 547 с.
19. Дашкевич Ярослав. Постаті / Я. Дашкевич. – Львів: Вид-во «Літературна агенція «Піраміда», 2007. – 808 с.

Рецензенти: д.політ.н., доц. О.В. Шевчук,
к.і.н., проф. І.Д. Черних

© Пронь С.В., 2010

Стаття надійшла до редколегії 7.04.2010 р.